

## B. Dembowski

---

### "A History of Philosophy", Federick Copleston, New York 1967 : [recenzja]

---

*Studia Philosophiae Christianae* 7/1, 207-210

---

1971

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

## Z ZAGADNIENIŃ HISTORII FILOZOFII

D e m b o w s k i B.

Copleston F., *A History of Philosophy*, New York 1967

Sortag F., *The Existentialist Prolegomena to a Future Metaphysics*, Chicago 1969

*Frederick Copleston, S. J., A History of Philosophy*, vol. VIII — *Modern Philosophy: Bentham to Russell; Part I: British Empiricism and the Idealist Movement in Great Britain* (s. 319). *Part II: Idealism in America, The Pragmatist Movement, The Revolt against Idealism* (s. 360) — *Image Books, Doubleday, New York 1967.*

VII tom „*A History of Philosophy*” Coplestona<sup>1</sup>, obejmował niemiecką filozofię XIX wieku od Fichtego do Nietzschego. We wstępie do tego dzieła C. zapowiedział swoją dalszą pracę nad filozofią XIX w., oraz iż w związku z tym spodziewa się następny VIII tom swego dzieła poświęcić omówieniu zasadniczych elementów francuskiej i angielskiej myśli filozoficznej tego okresu. Wydany jednak w 1967 r. tom VIII jest tylko częściowym wypełnieniem autorskiej zapowiedzi. Zreferowana jest w nim bowiem jedynie filozofia brytyjska i amerykańska i to w ograniczonym aspekcie. C. wyjaśnia (Preface, 10) iż oczywiście postępując konsekwentnie powinienby dla wypełnienia swej zapowiedzi opracować w następnym IX tomie zasadnicze elementy francuskiej i innej europejskiej myśli filozoficznej. Przyznaje się jednak, iż odstąpił od tego zamiaru. W zamian obiecuje przygotowywać publikacje o bardziej ogólnym charakterze w dziedzinie, którą nazwał filozofią historii filozofii, czyli ogólnymi rozważaniami nad rozwojem myśli filozoficznej i nad jej implikacjami. Znając z poprzednio wydanych tomów doskonale przygotowanie Coplestona można ubolewać, iż porzucił on za-

---

<sup>1</sup> Por. moją informację o pierwszych tomach tego podręcznika w *St. Phil. Chr.* 1 (1965) 2, 268—9.

miar dalszego opracowywania swojego podręcznika. Zwłaszcza można się było spodziewać ciekawego przedstawienia problemów związanych z odrodzeniem scholastyki w XIX w. (Lukę tę jednak w literaturze angielskiej dobrze wypełnia: E. Gilson, Th. Langan, A. Maurer, *Recent Philosophy*, New York 1966. Jest to czwarty tom wydawanej pod red. Gilsóna przez Random House *A History of Philosophy*. Drugą część tego tomu opracował sam Gilson - pt.: *French and Italian Philosophy*. Sporo miejsca poświęca problemowi genezy i rozwoju neoscholastyki. Trudno znaleźć bardziej kompetentnego autora w tej dziedzinie.)

Każdy autor tzw. *Historii Filozofii* stoi wobec problemu wyboru materiału, oraz nadania wybranemu materiałowi przejrzystej i zrozumiałej struktury. Proste, chronologiczne przedstawienie wszystkich faktów ważnych dla dziejów myśli filozoficznej jest najpierw zadaniem całkowicie niemożliwym do spełnienia, wobec mnogości materiału. Ponadto — co jest oczywiste — ujmowanie jedynie czasowych zależności jest dziełem nietwórczym i mało ciekawym. Jest bowiem ujmowaniem stosunkowo najmniej ważnych relacji. Konieczne jest wobec tego dokonywanie selekcji materiału i wydobywanie wzajemnych wewnętrznych zależności między ideami filozoficznymi. Można powiedzieć, że zadanie historyka jest tym trudniejsze, im bliższy jemu w czasie jest okres, przez niego opracowywany. Selekcja i uporządkowanie zwykle w takim wypadku bardzo licznego materiału jest niezmiernie utrudniona przez brak właściwej perspektywy.

C. jest całkowicie świadom tych trudności. Wyszedł z nich ograniczając się do przedstawienia myśli brytyjskiej i amerykańskiej i to tylko w aspekcie konfliktu między idealizmem a empiryzmem, według — jak pisze — tradycyjnego dla myśli angielskiej rozumienia tych pojęć. Z tego punktu widzenia VIII tom jego dzieła stanowi zasadniczo zwartą i harmonijną całość. Składają się na nią dwie części. Część I nosi tytuł: *Empiryzm brytyjski i ruch idealistyczny w W. Brytanii*; część II zatytułowana jest: *Idealizm w Ameryce, ruch pragmatystyczny, rewolta przeciw idealizmowi*.

W części I C. omawia najpierw w pięciu rozdziałach różne formy empiryzmu. Zaczyna od utylitaryzmu Jeremy Benthama i Jamesa Millla (roz. 1 i 2) — podkreślając ciągłość tradycji, jaka zachodzi między koncepcją filozoficzną Benthama (ur. 1748 — główne dzieła opracowane i wydane jeszcze w XVIII w.) a empiryzmem Hume'a (zm. 1776). Roz. 3 poświęcony jest omówieniu poglądów logicznych J. St. Millla i jego empirycyzmowi. W roz. 4 zatytułowanym: „Empiryści, pozytywiści, agnostycy” omówione są poglądy między innymi takich autorów jak: Alexander Bain, Henry Sidgwick, Charles Darwin, T. H. Huxley, John Tyndall, G. H. Lewes i K. Pearson. Wreszcie cały 5 roz. poświęcony jest omówieniu poglądów filozoficznych Herberta Spencera. Na-

stępnie C. omawia różne postacie ruchu idealistycznego w W. Brytanii w dalszych pięciu rozdziałach zatytułowanych: Początki ruchu (roz. 6), Rozwój idealizmu (roz. 7), Idealizm absolutny: Bradley (roz. 8), Idealizm absolutny: Bosanquet (roz. 9), Zwrot do idealizmu personalnego (roz. 10).

W części II C. najpierw omawia w trzech rozdziałach idealistyczne poglądy w Ameryce. Tu w roz. 11 przedstawia w krótkim zarysie jeszcze XVII-to wieczne początki filozofii w Ameryce (S. Johnson i J. Edwards), następnie omawia Oświecenie w Ameryce (B. Franklin i T. Jefferson), wpływ szkockiej filozofii, oraz transcendentalizm R. W. Emersona i program filozofii spekulatywnej, jaki przedstawił w ostatnim dwudziestoleciu XIX wieku W. T. Harris. Roz. 12 C. poświęca omówieniu filozofii idealistycznej, jaką uprawiał Josiah Royce (1855—1916) W roz. 13 C. omawia idealizm personalny oraz wpływ idealizmu na myśl amerykańską sięgające wieku XX, oraz wysiłki tych myślicieli, którzy dążyli do przezwyciężenia kontrowersji między idealizmem a realizmem. Następne trzy rozdziały zawierają omówienie ruchu pragmatystycznego w Ameryce. Omówione w nich zostały poglądy następujących myślicieli: C. S. Peirce (roz. 14), William James i C. F. S. Schiller — pragmatyzm (roz. 15), oraz John Dewey — eksperymentalizm i instrumentalizm (roz. 16). Ostatni dział tego tomu zawiera poglądy, które C. nazywa „rewoltą przeciw idealizmowi”. Omówione tu zostały najpierw (roz. 17) poglądy neo-realistyczne w W. Brytanii i Ameryce powstające w drugiej połowie XIX w. jako reakcja przeciw idealizmowi. Następnie (roz. 18) omówiona została filozofia analityczna G. E. Moore'a. Trzy ostatnie rozdziały (19, 20 i 21) poświęcone zostały poglądom Bertranda Russella.

Już z tego pobieżnego przeglądu treści można wnioskować, iż tom VIII A History of Philosophy Coplestona stanowi zasadniczo zwartą całość, w której myśl filozoficzna w W. Brytanii i w Ameryce ujęta została w aspekcie konfliktu między empiryzmem a idealizmem. Z tej struktury wyłamują się dwa wyjątki (z pełną świadomością autora). Mianowicie: 1° poglądy J. H. Newmana omówione zostały w oddzielnym „Appendix A”, ponieważ nie można ich ująć w tak rozumianych kategoriach empiryzmu i idealizmu, a nie można było ich nie uwzględnić w tomie poświęconym myśli angielskiej. 2° Podobnie poglądy Wittgensteina, choć wywarły wielki wpływ na Russella i dlatego zostały uwzględnione, jednak potraktowane zostały jedynie krótko w „Epilogue”, ponieważ ich radykalizm jest całkowitym zerwaniem z dotychczasową tradycją filozoficzną, co zresztą przyznał sam Russell i w znacznej mierze odszedł od tych radykalnych poglądów zbliżając się do bardziej tradycyjnego nurtu filozoficznego. C. zresztą wyraźnie i uczciwie przyznaje (Preface, 10), że nie był w stanie dokładniej zreferować poglądów Wittgensteina, choć nie lekceważył ich wartości

i docenia ich wpływ na myśl współczesną, zwłaszcza wśród analityków angielskich i wśród logistycznych pozytywistów amerykańskich, bardzo żywotnych spadkobierców „Koła Wiedeńskiego”.

Na zakończenie trzeba dodać, iż wartość dzieła Coplestona w znacznym stopniu powiększają uwagi krytyczne, jakimi autor kończy wiele rozdziałów swej pracy. Mamy więc do czynienia nie tylko z sumiennym referatem, ale również możemy w czasie lektury wkroczyć głębiej w dyskusję wokół poważnych problemów filozoficznych. Takimi uwagami krytycznymi C. zakończył swoje przedstawienie poglądów Benthama, Spencera, Bradleya, McTaggarta, Warda (w I części), oraz Royce'a, Pearce'a, Deweya i Russella (w II części).

Istotną wartością dzieła są dobre przypisy i indeks osobowo-rzeczowy, oraz starannie zebrana bibliografia, krótka, lecz podstawowa i nieograniczająca się jedynie do literatury angielskiej.

B. Dembowski

*Frederick Sontag, The Existentialist Prolegomena to a Future Metaphysics, The University of Chicago Press, Chicago 1969.*

1. „Jedną ze smutniejszych cech naszej epoki jest to, że jesteśmy postawieni wobec całkowicie niekoniecznej dychotomii, rozbicia na dwa skrajne obozy: z jednej strony są ci, których cześć dla intelektualnej jasności i dyscyplina umysłowa może być stawiana za wzór, ale nie chcą oni podejmować innych problemów, jak tylko małe i to często zgoła błache; w drugim obozie zaś są tacy, jak Toynbee i niektórzy egzystencjaliści. Ci podejmują wielkie i interesujące problemy, ale w taki sposób, iż pozytywiści wskazują na nich, jako na żywe dowody, że każdy wysiłek tego rodzaju z góry skazany jest na niepowodzenie. Obie strony, świadome błędów swoich oponentów, idą do coraz dalszych skrajności: przepaść się rozszerza, a inteligentny laik pozostawiony pośrodku wkrótce traci obie strony z oczu”<sup>1</sup> — te słowa Waltera Kaufmanna, profesora filozofii Uniwersytetu w Princeton, w syntetycznym skrócie określają sytuację, w jakiej znalazło się wielu — czyż nie znakomita większość? — współczesnych myślicieli filozoficznych, oraz wpływ jaki ta sytuacja wywiera na przeciętnego inteligenta. Przypominają się melancholijne słowa rezygnacji wypowiedziane przez śledzia w znanej fraszce Kotarbińskiego: „gdzie jasno, tam płytko; gdzie głęboko, tam ciemno”. Przyjmując je za słuszne i uznając ich za

<sup>1</sup> Walter Kaufmann, *Existentialism from Dostoevsky to Sartre*, Cleveland and New York<sup>ca</sup>, 1968, 51.